

Hoogleraar Belastingrecht Jan van de Streek:

'Ons vakgebied heeft meer onafhankelijke hoogleraren nodig'

Jan van de Streek is per 1 januari 2021 benoemd tot hoogleraar Belastingrecht aan de Universiteit Leiden. Hij verlaat de Universiteit van Amsterdam en kijkt ernaar uit om verbonden te zijn aan de universiteit waar hij zelf fiscaal recht studeerde. 'Ik krijg in Leiden meer ruimte voor wetenschappelijk onderzoek.'

Interview: Sylvester Schenk en Sandra van den Nieuwenhof | foto's: Raphaël Drent

Waarom stapt u over naar de Universiteit Leiden?

'Ik sluit een mooie periode van 18 jaar af aan de Universiteit van Amsterdam. In Amsterdam was ik verbonden aan de rechtenfaculteit en de economische faculteit. Ik verruil beide posities voor Leiden. Ik wil graag focussen op één werkgever. In Leiden heb ik een brede leerstoel gekregen: hoogleraar algemeen belastingrecht. Dat spreekt mij aan want ik ben van nature breed georiënteerd. Ik hou ook van de inkomstenbelasting, daar heb ik ook over geschreven. En ik krijg in Leiden meer ruimte voor wetenschappelijk onderzoek. Ik ben nu 44 jaar, ik kan nog een keer een mooie stap maken. Ik heb zelf gestudeerd in Leiden. Leiden is van oudsher dé rechtenstad. Ik vind het een eer om daar te gaan werken.'

Het persbericht over uw nieuwe aanstelling vermeldt nadrukkelijk dat u geen banden heeft met een belastingadvieskantoor en dat u onafhankelijk bent. Kennelijk is dat belangrijk?

'Het integriteitsvraagstuk hangt als een zwaard van Damocles boven ons vakgebied. Veel hoogleraren hebben een dubbele pet, ze zijn bijna allemaal ook verbonden aan een belastingadvieskantoor. Er zijn uitzonderingen maar het gaat om het algemene beeld. Je kunt zeggen dat onafhankelijkheid van binnen zit, dat het iets van jezelf is, maar mijn ervaring is dat de meeste adviseurs niet snel iets beweren dat tegen het kantoorbelang ingaat. Ons vakgebied heeft om die reden meer onafhankelijke

hoogleraren nodig. Ik ben ervan overtuigd dat dit de discussie in ons vakgebied ten goede zal komen. De balans is nu een beetje zoek. Ik heb de stap onlangs bewust gezet. Gegeven het bestaan van dubbele petten, vind ik dat er meer balans onder de dubbele petten zou moeten zijn: meer hoogleraren die bijvoorbeeld ook bij de Belastingdienst, een ministerie of de rechterlijke macht werkzaam zijn. Het gevoel bekruipt mij dat de verbondenheid van een hoogleraar status geeft aan een advieskantoor. Kennelijk wordt er waarde aan toegekend door een advieskantoor dat iemand ook een hoogleraarstitel heeft. Hetzelfde zie je bijvoorbeeld in de accountancy.'

Kunnen eigen politieke overtuigingen het werk van hoogleraren beïnvloeden?

'Dat zou niet het geval moeten zijn. Zelf vind ik dat mijn eigen politieke opvattingen niet ter zake doen bij het doen van wetenschappelijk onderzoek of het maken van een vertaalslag daarvan voor de maatschappij. Belastingheffing is de uitkomst van een maatschappelijk besluit-

'Het integriteitsvraagstuk hangt als een zwaard van Damocles boven ons vakgebied'

‘De dividendbelasting is politiek zo gepolariseerd dat een dosis wetenschappelijke inzichten daarbij wel wenselijk lijkt’

vormingsproces. Ik beseft dat de keuzes die moeten worden gemaakt bij uitstek politiek zijn, zoals verdelingseffecten en de keuze voor een bepaalde belastingmix. Onderzoek kan politici juist helpen om die keuzes te maken. Denk bijvoorbeeld aan onderzoek naar het functioneren van een wettelijke regeling, onderzoek naar beleidsalternatieven en hun voor- en nadelen en empirisch onderzoek dat de werkelijkheid verklaart. In mijn contacten met politici, maar ook in contacten met ngo's en andere maatschappelijke organisaties, staat het delen van mijn kennis altijd voorop. Zo vond ik het bijvoorbeeld recent erg leuk om de Partij van de Dieren te helpen bij het doordenken van een slachttax en de nieuwe Belastingcommissie van het Europees Parlement bij het opstellen van een werkprogramma. Mijn deur staat open voor iedereen.’

Wanneer is de inaugurele rede en wat is het onderwerp?

‘Ik heb nog geen tijd gehad om er goed over na te denken, maar het zou zo maar eens over de toekomst van de dividendbelasting kunnen gaan. Die belasting is intussen politiek zo gepolariseerd, dat een wetenschappelijke dosis aan inzichten daarbij wenselijk lijkt. De datum is nog niet bekend, het zal wel ergens in het voorjaar zijn. Misschien wordt het wel een online gebeurtenis in plaats van een fysieke bijeenkomst.’

Komt er in Leiden nu ook meer aandacht voor het mkb?

‘Het mkb is inderdaad een missing link in ons vakgebied. Het lijkt wel of er een overdaad aan aandacht is voor de internationale vennootschapsbelasting. Ik zou ook graag meer aandacht voor het mkb zien. Of ik die zelf kan geven, kan ik niet beloven. In mijn boeken komt het mkb wel voor, maar het heeft op dit moment niet mijn prioriteit qua onderzoek.’

De Leidse studenten kunnen zich verheugen op boeiende colleges want u bent een paar keer voorgedragen als docent van het jaar.

‘Ik ben inderdaad een aantal keren genomineerd. Er zit een soort weging in omdat fiscale studenten een kleine groep zijn. Ik ben een keer tweede en een keer derde geworden.’

Politiek gedoe

Wat was uw rol in de parlementaire mini-enquête-commissie over fiscale constructies?

‘Naar aanleiding van de Panama papers werd deze commissie ingesteld. Er was politiek gedoe over de opdracht van de commissie. Sommige politici wilden het heel breed trekken en bijvoorbeeld ook kijken naar de rullingpraktijk, maar daar was de tijd nog niet rijp voor. Het ging specifiek om de Nederlandse brievenbusmaatschappijen, de doorstroompraktijken en belastingontduiking door particulieren. Ik ben gevraagd in 2017 voor de klankbordgroep. Ik heb vanuit een fiscaal inhoudelijke blik geadviseerd over de te houden interviews: welke vragen, welke opbouw? Er kwam geen spannend rapport

of eindconclusie uit. Er zijn wel maatregelen uit voortgekomen waar ik overigens niet blij mee ben, zoals de boete voor belastingadviseurs, het openbaar maken van namen en de inperking van het verschoningsrecht voor belastingadviseurs. De kiem voor deze wapenfeiten is daar ontstaan.'

U was recent ook lid van de Adviescommissie Belastingheffing van multinationals. Wat was de opdracht voor deze commissie?

'Een breed aangenomen motie van Pieter Omtzigt was de aanleiding voor het instellen van een adviescommissie met experts van binnen en buiten de overheid, om te adviseren over een eerlijker stelsel van belastingrecht voor multinationals, met behoud van een fiscaal aantrekkelijk vestigingsklimaat voor hoofdkantoren. Een taakopdracht met een spagaat. In ons vakgebied is er altijd de tegenstelling tussen rechtvaardigheid, doelmatigheid en het vestigingsklimaat. Deze commissie adviseerde strikt genomen aan de staatssecretaris, maar gelukkig ging het advies meteen naar de Tweede Kamer toen het gereed was.'

Wat is de opbrengst van deze commissie?

'Er ligt nu een adviesrapport met aanbevelingen, er is consensus bereikt over een basispakket. Twee maatregelen worden nu omgezet in wetgeving: het creëren van een ondergrens aan belastingheffing voor multinationals en het elimineren van de verschillen met het buitenland, de zogenaamde mismatches. Voor multinationals komt er een beperking van de verliesverrekening tot 50% van de belastbare winst. Voor het mkb geldt een franchise van één miljoen euro. Het mkb mag verliezen tot één miljoen wel in een keer verrekenen. Het verlies dat niet verrekend kan worden, blijft staan en kan onbeperkt vooruit gewenteld worden. Voor het verkleinen van de onevenwichtigheden in het Nederlandse stelsel ten opzichte van andere landen is ook een wetsvoorstel aangekondigd. Hiermee wordt onder andere de constructie met informeel kapitaal om zeep geholpen.'

In 2012 vond u de tijd al rijp voor een Vpb-light. Wordt het nu niet tijd voor een aparte Vpb voor het mkb?

'De Vpb-light is een stokpaardje van mij. Hoe je het regelt is een formele kwestie: met een aparte wet of een aparte box of op een andere manier. Een Vpb-light kun je bereiken door met franchises te werken en ingewikkelde anti-misbruikbepalingen voor het mkb buiten toepassing te laten. Bijvoorbeeld op het gebied van de verliesverrekening, renteaftrek en de aftrek van liquidatieverliezen. Je ziet ook bij internationale gremia diverse doelmatigheidsdrempels opkomen. Denk aan de verplichting tot landenrapportages en de voorstellen voor een Europese digitale dienstenbelasting en harmonisatievoorstellen van de vennootschapsbelasting. Je moet je er altijd rekenschap van geven dat het mkb een andere positie heeft in het internationale belastingstelsel dan het grootbedrijf.'

Belastingontwijking

Het inperken van de liquidatieverliesverrekening, ook één van uw thema's, werkt inmiddels?

'Dat was oorspronkelijk een consultatievoorstel van drie linkse partijen: GroenLinks, de PvdA, en de SP. Het voorstel borduurt voort op een publicatie van mij in het Weekblad Fiscaal Recht en ik heb de drie partijen samen met het ministerie van Financiën geholpen bij het maken van een consultatieversie van een wetsvoorstel. Het wetsvoorstel was een reactie op de berichtgeving dat een aantal grote multinationals, waaronder Shell, geen winstbelasting betaalt. Dit werd bevestigd door Shell, vooral door het effect van de liquidatieverliesregeling. Ik heb mij gestoord aan het beeld dat dat agressieve belastingontwijking zou zijn, want die aftrekpost stond gewoon in de wet. Het is dan vervolgens aan de wetgever om, als het gebruik van een aftrekpost als onwenselijk wordt beschouwd, de wet aan te passen. Dat is dan ook gebeurd. De oorspronkelijke gedachte van de liquidatieverliesregeling spreekt mij overigens aan. Als Shell in het buitenland boort en ze vinden geen olie, hebben ze een liquidatieverlies. Dat zou dan nergens afgetrokken kunnen worden, en het zou juist eerlijk zijn als dat dan in Nederland kan, was ooit de gedachte hierachter. Maar hiertegenover kun je zeggen: "ja, maar je hebt ook winsten die nergens belast worden. Er is ook geen regel, die zegt: het is toch eerlijk dat die in Nederland worden belast." Dus al met al begrijp ik wel dat de politiek paal en perk aan wilde stellen aan de die aftrekpost. Je hoeft natuurlijk niet alle buitenlandse verliezen in Nederland te dumpen. Je kunt ze verspreiden, je kunt herstructuren. Er zijn legio mogelijkheden om met verliezen te spelen. Wereldwijd zouden concerns hier oplossingen voor kunnen vinden. Ook landen kunnen internationaal gaan samenwerken om grensoverschrijdende verliesverrekening toe te staan.'

Komt het mkb met het wetsvoorstel Snels over de zogenaamde Unileverbelasting onder de wielen van de wagen die bedoeld is voor multinationals?

'De zogenaamde Unileverbelasting van Bart Snels (GroenLinks) gaat over de eindafrekening van de dividendbelasting bij vertrek naar landen zonder dividendbelasting. Ook bij dit voorstel heb ik assistentie verleend. Allerlei ingewikkelde vragen van internationaal en Europees belastingrecht zijn bij dit wetsvoorstel aan de orde. In de media wordt het voorstel ook wel de vertrekboete genoemd maar het is geen boete: er wordt geheven over tijdens de Nederlandse periode opgebouwde winstreserves. De heffing heeft geen bestraffend karakter; er wordt niet beoogd om leed toe te voegen. Het idee is niet uit de lucht komen vallen, het past mijns inziens in de bestaande belastingwetgeving waarin allerlei eindafrekeningen zitten. Het ontbreken van een eindafrekening in de dividendbelasting is al decennia voer voor discussie. De timing van het voorstel is heel politiek natuurlijk, omdat Unilever op het punt van vertrek naar het Verenigd Koninkrijk staat.'

'Ik schrijf liever een artikel waar iedereen wat aan heeft dan dat ik een belastingadvies geef aan één onderneming'

Het wetsvoorstel zag eerst alleen maar op bedrijven met een omzet van meer dan 750 miljoen euro. Dat is eruit gehaald vanwege staatssteunrisico's. Daar is nu een andere franchise voor in de plaats gekomen. De eindafrekening geldt in het nieuwe voorstel slechts voor zover de winstreserves groter zijn dan 50 miljoen euro. Dat geldt dan voor iedereen. Als Unilever vertrekt met reserves van 750 miljard, mag Unilever daar 50 miljoen euro van af halen. Het restant is dan onderworpen aan de eindafrekening van 15% dividendbelasting. Als je maar 10 miljoen euro reserves hebt, kun je gewoon naar het Verenigd Koninkrijk vertrekken zonder eindafrekening. Klanten van de RB-kantoren kunnen rustig na de Brexit de Noordzee oversteken of naar andere landen vertrekken zonder dividendbelasting zoals Malta of Brazilië.'

U ontmaskerde de stelling van premier Rutte dat er geen memo's waren over de afschaffing van de dividendbelasting. Hoe ontdekte u dat?

'Het voornemen om de dividendbelasting af te schaffen stond in het regeerakkoord van dit kabinet. Dat kwam uit de lucht vallen, het stond in geen enkel verkiezingsprogramma. Ik keek destijds naar het debat over de regeringsverklaring van het kabinet Rutte III toen diverse politieke partijen vroegen naar de argumenten die eraan ten grondslag lagen. Daar werd toen geheimzinnig over gedaan. Dat zou pas komen als het wetsvoorstel werd ingediend. Toen kwam de vraag op of er dan geen memo's waren in het kader van de coalitieonderhandelingen. Er bleken verschillende politici geen actieve herinneringen te hebben aan het bestaan van dergelijke memo's. Ik zit lang genoeg in dit vakgebied om te weten dat bij ministeries nou eenmaal veel memo's worden geschreven. Samen met een collega diende ik een WOB-verzoek in dat werd afgewezen. Bij een afwijzing van een WOB-verzoek hoort een inventarisatie van de documenten die niet gegeven worden. Toen bleken er wel tientallen memo's te zijn van voor en tijdens de formatie. Ja, en dat werd toen nieuws. Dat er memo's waren bleek belangrijker dan wat erin stond. Uit die memo's bleek dat het ministerie van Financiën faliekant tegen de afschaffing was; de ambtenaren zagen vooral nadelen. De welvaartsanalyse viel zwaar negatief uit. Het zou wel goed zijn voor twee specifieke bedrijven, Shell en Unilever. Het staat de politiek vrij om tegen de adviezen van ambtenaren in te gaan maar om de argumenten dan te verdoezelen deugt niet. Dan moet je ook beargumenteren waarom jij denkt dat de welvaart wel geholpen is met het afschaffen van dividendbelasting. Dat bleek een heel lastige hobbel.'

Halfslachtig

Hoe gaat het nu verder met de dividendbelasting?

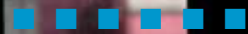
'Wat mij betreft komt de dividendbelasting weer steviger in het harnas. Een bronheffing op dividenden vervult nou eenmaal een belangrijke functie in het belastingstelsel. De dividendbelasting kent diverse zwakke plekken die potentieel in aanmerking zouden kunnen komen voor een opknopbeurt. Denk aan de halfslachtige maatregelen tegen dividendstrippen, de belastingvrijdom voor coöperaties met een bedrijf en de mogelijkheid voor beleggingsinstellingen om bepaalde winstreserves onbelast uit te keren. Fundamenteel kent de dividendbelasting overigens wel een anomalie. Het is raar dat we bij Nederlandse aandeelhouders het dividend in de heffing betrekken via box 3 en bij buitenlandse aandeelhouders het werkelijk ontvangen dividend belasten, weliswaar tegen een gereduceerd tarief van 15 procent. Dat vind ik een ongerijmdheid. Ik zie vooral toekomst voor de dividendbelasting als we op termijn naar een reëel stelsel gaan voor inkomsten uit vermogen, dus voor gerealiseerde vermogenswinsten en daadwerkelijk ontvangen rentes en dividenden. Maar ook hier is het aan de politiek om knopen door te hakken.'

Wat gaat er gebeuren met de fiscale eenheid?

'De huidige fiscale eenheid is onder druk komen te staan, omdat elementen van die fiscale eenheid in strijd zijn met het Europees recht. Daar hebben we de afgelopen jaren heel veel reparatiewetgeving gezien, waardoor het eigenlijk onwerkbaar is geworden en ook nog niet alle spanningen met de Europese recht zijn weggenomen. Het heeft ook risico's voor de schatkist. Onder andere daarom heeft het kabinet eigenlijk al erop ingezet op dat we naar een nieuw systeem moeten. De vraag is welk nieuw systeem. Dat is aan een volgend kabinet. Ik voel er ook meer voor om met een schone lei te beginnen dan pleisters te blijven plakken. Je raakt het zicht ook kwijt. Het risico op ongelukken neemt toe. Voor het mkb kun je opeens een aftrekbeperking hebben op interne rente. Stel je voor dat je daarover struikelt als adviseur. Als je allerlei onvoorspelbare effecten krijgt, wordt het een gevaarlijk instrument om te adviseren. Ik vermoed trouwens dat in het mkb veel fiscale eenheden ontkoppeld zullen worden. Dat levert namelijk een forse belastingbesparing op door de verruiming van het tariefopstapje.'

Hoe kijkt u aan tegen rechtsvormneutrale belastingheffing, waar het bestuur van het Register Belastingadviseurs voor pleit?

'We hebben de gedachte van rechtsvormneutrale belastingheffing uit het oog verloren door opeenvolgende wetswijzigingen in de tariefsfeer van de vennootschapsbelasting. Dit een slechte ontwikkeling, daardoor is een vlucht in de bv ontstaan. Het is eigenlijk ondoelmatige wetgeving, als de belastingdruk afhankelijk is van de juridische vorm waarin je onderneemt. Ik ben het eens met het bestuur dat het onwenselijk is dat het globale

Prof. dr. Jan van de Streek

- In 1976 geboren te Amersfoort
- Woont samen met zijn vriendin in Amsterdam.
- Studeerde economie aan de Erasmus Universiteit Rotterdam en fiscaal recht aan de Universiteit Leiden
- Werkte o.a. bij Bureau Vaktechniek EY en bij advocatenkantoor Loyens & Loeff
- Promoveerde in 2008 aan de Universiteit van Amsterdam met het proefschrift 'Omzetting van rechtspersonen'
- Auteur en redacteur van de *Cursus Belastingrecht (onderdeel vennootschapsbelasting)*, uitgegeven door Kluwer
- Auteur van het studieboek *Casuïstiek vennootschapsbelasting*, uitgegeven door Boom
- Sinds 2014 hoogleraar Belastingheffing van concerns aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid en sinds 2019 aan de Faculteit Economie en Bedrijfskunde, Universiteit van Amsterdam
- Per 1 januari 2021 benoemd tot hoogleraar Belastingrecht, Universiteit Leiden

evenwicht geweld aan wordt gedaan. Een andere vraag is of je dan alle bv's transparant moet gaan maken. Een rechtsvormneutrale winstbelasting geeft ook weer allerlei problemen, ook in internationaal verband. Dat je een bv zelfstandig aan belasting onderwerpt is niet onoverkomelijk. Dit sluit aan bij de civielrechtelijke werkelijkheid. Zelf heb ik wel gepleit voor het transparant behandelen van bv's als iemand meer dan de helft van de aandelen heeft. Dat gebeurt bijvoorbeeld al in Frankrijk, dan zit je in de IB-sfeer. *Check the box* voor het mkb vind ik nog steeds een te overwegen optie. Optioneel, niet verplicht, maar niet elk jaar switchen. Dit levert echter

ook weer ingewikkelde wetgeving op. Een eenvoud is ook een doelstelling. Laten we het voorlopig zoeken in de tariefsfeer en de belastingdruk voor de dga en de eenmanszaak globaal hetzelfde houden.'

Wat zijn uw drijfveren voor uw werk als hoogleraar?

'Ik vind belastingen gewoon heel leuk om mee bezig te zijn. En mijn voornaamste doel is het algemeen belang: als ik alleen maar de belastingproblemen zou oplossen voor één bedrijf, vind ik dat te beperkt. Ik wil een breder effect van mijn activiteiten. Als onafhankelijk wetenschapper kan ik deelnemen aan het maatschappelijk debat over hoe het belastingstelsel eruit zou moeten zien. Ik schrijf liever een artikel waar iedereen wat aan heeft dan dat ik een belastingadvies geef aan één onderneming. Hetzelfde effect doet zich voor bij lesgeven, dat doe je voor het collectief. Waardering van studenten is daarbij ook een drijfveer, die niet in geld is uit te drukken.'

Heeft u ten slotte nog een boodschap voor de lezers van *Het Register*?

'De belastingadviseurs in het mkb zouden meer op de bres moeten springen voor het mkb. Eigenlijk zou dat meer mijn oproep zijn naar het mkb in het algemeen maar ik denk dat de belastingadviseurs kunnen helpen bij een effectieve lobby. Het mkb kan rekenen op veel sympathie maar dat moet wel omgezet worden in resultaten.' <<<